

FORMIDLING AV VESTFOLDBANEPROSJEKTET

Gaute Reitan

INNLEDNING

I henhold til kulturminneloven er det landsdelsmuseenes lovpålagte oppgave å undersøke kulturminner som står i fare for å ødelegges ved realisering av byggeplaner i et gitt område. Denne forvaltningsoppgaven innebærer å dokumentere og sikre informasjon og vitenskapelig materiale for ettertiden på en god måte. I tillegg skal informasjonen gjøres tilgjengelig gjennom utgravningsrapporter. På forhånd var det besluttet at resultatene fra Vestfoldbaneprosjektet skulle presenteres i trykte bøker i etterkant av utgravningene, slik prosedyren er for store utgravningsprosjekter. De tre bindene kan betraktes som selvstendige, vitenskapelige forskningsrapporter, men danner samtidig grunnlag for videre studier. Forskningsrapportene er i høyeste grad også en måte å formidle prosjektets resultater på. Gjennom dette omfatter altså organiseringen og gjennomføringen av Vestfoldbaneprosjektet både forvaltning, forskning og formidling. Nettopp disse tre virksomhetene, de såkalte *tre f-ene*, anses som Kulturhistorisk museums viktigste arbeidsoppgaver. I denne artikkelen gjøres det rede for Vestfoldbaneprosjektets formidlingsstrategi, realiseringen av denne samt noen betraktninger omkring opplegget i etterkant.

Da Vestfoldbaneprosjektets utgravninger tok til på seinsommeren 2010, inntok utgravningsleder Gaute Reitan rollen som prosjektets formidlingsansvarlige. Formidlingen kan grovt deles i to bolker: populærformidling og vitenskapelig formidling. Førstnevnte har primært det allmenne, interesserte publikum som nedslagsfelt. Den vitenskapelige formidlingen har særlig fagfeller innenfor det arkeologiske feltet som mottakere. Formen på de to hovedtypene av formidling er variert.

VESTFOLDBANEPROSJEKTETS

POPULÆRFORMIDLING

Formidling i felt er ingen pålagt oppgave innen forvaltningsarkeologien. I Riksantikvarens retningslinjer for organisering av forvaltningsinitierte utgravningsprosjekter legges det likevel til rette for

å føre opp formidling som en egen post på budsjettet. Ressursene som settes av til formidling, kan være *inntil 4 prosent av det samlede arbeidsomfanget i felt*. De aller fleste utgravningsprosjekter med et visst omfang og en antatt formidlingsverdi har derfor formidling som egen budsjettpost. Ressursene på budsjettposten skal benyttes i felt, ikke som del av etterarbeidet.

Steinalderen kan for mange framstå som fremmed som følge av den store kronologiske avstanden. Erfaringsvis kan det derfor være vanskeligere å formidle kunnskap om steinalderen enn om mer fengende og mer allment kjente perioder, som for eksempel vikingtiden, med dens sverd, skip, konger og store gravmonumenter. En annen utfordring i forbindelse med formidling av steinalderen er at nær alt av organisk materiale, og dermed en vesentlig del av den fortidige, materielle virkeligheten, er nedbrutt og borte på de fleste østnorske boplasser. Sakene som samles inn ved utgravning av en steinalderboplass, består normalt av fragmenterte småredskaper og produksjonsavfall av flint og bergart. For å levendegjøre steinalderen og både vise deler av den materielle virkeligheten og få fram hva arkeologer kan utlede av produksjonsavfall, bestilte prosjektet inn en serie replikaer av sentrale gjenstandstyper og diagnostiske avfallsprodukter fra ulike kronologiske faser av steinalderen. Replikaene er laget av Morten Kutschera. Bestillingen omfattet skjeftede økser av ulike typer, harpunspiss av bein, forskjellige former for kjerner og flekker, skraper og flekkekniv med skaft, komplette piler med styrefjær, et traktbeger med mer (fig. 2.9.1). Disse replikaene viste seg å være svært effektive hjelpemidler, særlig i populærformidlingen i felt underveis og i forbindelse med populærvitenskapelige foredrag. Utenom feltseingene har replikaene i perioder vært utstilt på Jernbaneverkets prosjektkontor i Tønsberg, men har også vært i utstrakt bruk i annen formidlingsvirksomhet, i regi av både Vestfoldbaneprosjektet og andre arkeologer ved KHM.

Populærformidlingen ved Vestfoldbaneprosjektet omfatter flere ulike kanaler.

Figur 2.9.1. Som del av formidlingen av Vestfoldbaneprosjektet ble det bestilt replikaer av flere tidstypiske oldsaker fra ulike deler av steinalderen. Blant disse er en skjefstet trinnøks (a), en skjefstet, tynnakkert, firesidig bergartsøks (b), en harpunspiss av bein med fremre del av harpunlinen (c), flere ulike kjerner med tilhørende flekker/mikroflekker (d, håndtakskjerne) og komplette piler med skaft og styrefjær (e, fra toppen: A-pil, tverrpil og flinteggpil. Sistnevnte av leggbein av hjort med mikroflekker festet med harpiks). I tillegg til dem på bildet ble det også kjøpt inn et dekorert traktbeger, skjefstede skrapere og kniver m.m. Replikaene er framstilt av Morten Kutschera.

Figure 2.9.1. In order to make a more vivid impression of the past, a number of artifact replicas was purchased, i.a. shafted stone axes and adzes, complete arrows of various types, a funnel beaker and a barbed bone harpoon point. The replicas were manufactured by Morten Kutschera.

Informasjonsbrosjyre, omvisninger og «Åpen dag» i felt

Utgravningsprosjektet kom i gang på seinsommeren 2010 etter en kort forberedelsesfase, prosjektets omfang tatt i betraktning. Formidling var derfor ikke en veldig høyt prioritert oppgave under den første, relativt korte feltsesongen. Imidlertid var to klasstrinn ved Langangen skole på besøk i felt på Langangen Vestgård 1 denne høsten. Oppstarten av utgravningsprosjektet fikk også noe medie-dekning (se nedenfor). Forut for den omfattende 2011-sesongen ble det besluttet at denne feltsesongen skulle være den viktigste for omvisninger i felt. Med utgangspunkt i de foreløpige resultatene fra utgravningene i 2010 ble det trykt opp en illustrert informasjonsbrosjyre i 500 eksemplarer (fig. 2.9.2). I denne presenteres prosjektets bakgrunn, undersøkelsesområder og kortfattet informasjon om både steinalderen og arkeologenes arbeidsmetoder generelt. Folderen ble delt ut til publikum på omvisning i felt.

I forkant av feltsesongen 2011 ble tiltakshaver Jernbaneverket invitert til å diskutere og sammen utarbeide en plattform og felles strategi for formidlingen. Informasjonsmedarbeider Bjørn Melleby var vår kontaktperson hos tiltakshaver. Kontakten mellom Melleby og Reitan var tett og konstruktiv. Det ble utarbeidet et formidlingsopplegg som blant annet la til rette for flere besøk av skoleklasser, og Vestfoldbaneprosjektet sendte ut illustrerte invitasjoner til et titall skoler. Barneskoler i søndre og østre del av Porsgrunn kommune ble prioritert. Disse omvisningsbesøkene ble organisert og koordinert av prosjektets formidlingsansvarlige, mens den praktiske delen ble tatt hånd om av feltassistent Jørgen Bøckman og assisterende feltleder Grethe Moéll Pedersen.

Fordelt på 10 grupper var over 300 elever fra 7 forskjellige skoler på besøk og fikk oppleve de arkeologiske utgravningene på nært hold under 2011-sesongen. Majoriteten av elevene var fra 5. klasstrinn, som har om steinalderen i sitt undervisningsopplegg. Omvisningene ble lagt til Langangen Vestgård- og Gunnarsrød-området (fig. 2.9.3). Av praktiske og logistiske grunner fikk imidlertid enkelte av disse klasstrinngruppene sin omvisning på utgravningsfeltet ved Herregårdsbekken. I tillegg til elevene fra de lokale barneskolene hadde vi også besøk av en andreklasser ved Stovner videregående skole i Oslo. Disse elevene var på besøk i forbindelse med Ingvild Solberg Andreassens arbeid med en avhandling til ph.d.-graden tilknyttet Institutt for pedagogikk ved Det utdanningsvitenskapelige

fakultet ved Universitetet i Oslo. Arbeidet hennes handler om nettopp arkeologisk formidling, og besøket skulle inngå i en sammenligning mellom «live» feltformidling på den ene siden og formidling og tilegning av kunnskap gjennom sosiale medier på den andre. Solberg Andreassens avhandling er i skrivende stund ikke ferdig.

Alle skoleklassene fikk utdelt den nevnte informasjonsbrosjyren, og i en del tilfeller også noen eksemplarer av årsrapporter. I forbindelse med flere av skolebesøkene stilte Melleby fra Jernbaneverket opp og fortalte om den nye jernbanens fortreffelighet, i tillegg til å dele ut Jernbaneverkets informasjonsmateriell og mat og drikke til elevene.

Også besøk av grupper som hører til det arkeologiske fagmiljøet, kan betraktes som populærformidling. Underveis hadde vi omvisninger i felt for arkeologer fra E18 Bommestad–Sky (2011 og 2012), arkeologistudentene på masternivå fra IAKH ved Universitetet i Oslo (2010, 2011 og 2012), museumsledelsen ved KHM, grupper fra Telemark fylkeskommunes avdeling for kulturminnevern, Riksantikvaren og andre kolleger tilknyttet andre utgravningsprosjekter. I tillegg fikk grupper av ansatte ved tiltakshaver Jernbaneverket omvisninger i felt ved et par anledninger. Med unntak av lokalitetene Herregårdsbekken og Prestemoen 1 førte utgravningsobjektene beliggenhet i landskapet til at vi ellers hadde få tilfeldige besøk av passerende publikum.

I løpet av feltsesongen 2011 skulle vi arrangere «Åpen dag» i samarbeid med Jernbaneverket. På det aktuelle tidspunktet pågikk det undersøkelser både i Ønnadalen og på Gunnarsrød. Begge delområdene bød på logistiske utfordringer i form av smale grusveier og begrensede muligheter for parkering ved stor oppslutning. Avgjørelsen falt på Gunnarsrød og på lørdag 20. august. Arrangementet ble markedsført overfor publikum gjennom pressemeldinger, omtaler og innrykk av annonser i lokalavisene, plakater på butikkdører og formidlet på Vestfoldbaneprosjektets og Jernbaneverkets nettsider med kart og detaljert informasjon. I tillegg

MOTSATT SIDE

Figur 2.9.2. En trebretts informasjonsbrosjyre ble trykket opp etter feltsesongen 2010. Denne ble delt ut til publikum på omvisning på utgravningsfeltene i fortsettelsen av prosjektet.

Figure 2.9.2. An information folder was made after the 2010 field season, presenting the excavation project, its preliminary results and its goals. The folder was distributed to visitors on guided tours on the sites.

HVORDAN ARBEIDER ARKEOLOGEN?

Utgravninger er den viktigste arkeologiske kilden til viten om livet i steinalderen. Arkeologene får kunnskap gjennom sporene som mennesker har etterlatt seg i landskapet. De vanligste sporene etter steinalderbosetning er redskaper som menneskene brukte, og avfall etter tilvirkning av dem. Det blir også funnet nedgravninger i grunnen etter for eksempel hus og hytter, ildsteder, kokegrop og søppelhauger.

Boplassene fra steinalderen graves vanligvis ut i henhold til et koordinatsystem med rutene på 50 x 50 cm, og i lag på 10 cm tykkelse. Massen som fjernes sålles og funnene tas vare på i poser med plasseringen i rutene på påskrevet. På den måten vet arkeologene nøyaktig hvor på boplassen funnene er gjort. Dette danner grunnlag for å si noe om de ulike aktivitetene som har funnet sted på boplassen: Hvor de laget redskaper, hvor de flådde og parterte jaktbyttet, lagde klær, kokte mat osv.

Spør etter hus, hytter, ildsteder eller lignende i bakken blir dokumentert ved innmåling, tegning og foto i flaten, før de blir snittet (oftest delt i to), og så dokumentert i profil. Ofte tas det ut prøver av kull eller planterester fra strukturene som ved analyse kan gi informasjon om livet på boplassen. Kullet brukes til radiologisk datering med ¹⁴C-metoden. Det blir også funnet biter av brent bein, som kan vise hva slags dyr som ble jaktet på og spist.

Selve utgravningen er bare en liten del av arbeidet med å bearbeide og tolke det arkeologiske kildematerialet. Etter utgravningen blir funnene gransket og katalogisert, prøvene blir analysert, og det blir skrevet en sammenfattende rapport som danner grunnlag for videre forskning.

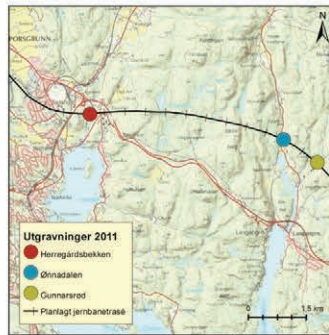
ÅRETS UTGRAVNINGER 2011: EIDANGERPARSELLER

Feltsesongen 2011 vil prosjektet arbeide på tre forskjellige steder langs jernbanetraseen i den såkalte Eidangerparsellen i Telemark.

1) Ønnadalen: ett gravlag vil grave ferdig steinalderboplassen Langangen Vestgård 1, og så undersøke tre boplasser på vestsiden av Ønnadalen - ut fra strandlinjenivå dateres disse henholdsvis til mellomste del av eldre steinalder (8250-6350 f. Kr.) og første del av yngre steinalder (3800-3300 f. Kr.).

2) Gunnarsrød: tre gravlag vil undersøke og grave et stort antall steinalderboplasser som antas å være fra slutten av eldre steinalder (6350-3800 f. Kr.). En kavlvebru fra middelalder (1030-1537 e. Kr.) vil også bli undersøkt her.

3) Herregårdsbekken: ett gravlag undersøker bosetningsspor, hulveier, kullgrop og en gravhaug fra jernalder (500 f. Kr. - 1030 e. Kr.).

Kontaktinformasjon:

Prosjektleder Per Persson: tlf 95 17 06 90

Vestfoldbaneprosjektet
Fornminneseksjonen, Kulturhistorisk museum,
Universitetet i Oslo

Postadresse:
Postboks 6762, St. Olavsplass, 0130 Oslo

www.khm.uio.no/prosjekter/vestfoldbanen/

ARKEOLOGI LANGS
VESTFOLDBANEN

I forbindelse med Jernbaneverkets planlagte anleggelse av nytt dobbeltspor mellom Farrisidet/Larvik-Porsgrunn, utfører Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, omfattende arkeologiske utgravninger i jernbanetraseen i tidsrommet 2010-2012. De fleste av lokalitetene som blir undersøkt er fra ulike deler av steinalderen.

STEINALDEREN PÅ ØSTLANDET

I Norge regner vi steinalderen fra slutten av siste istid og fram til bronsealderens begynnelse - fra 10.000 til 1800 f. Kr. Steinalderen deles i to; eldre steinalder, der folk levde utelukkende av jakt, fiske og sanking, og yngre steinalder, da disse aktivitetene fremdeles var viktige for dietten, men jordbruket begynte å gjøre seg gjeldende. Overgangen mellom eldre og yngre steinalder er ca. 4000 f. Kr.

UTGRAVNINGENE I LANGANGEN, PORSGRUNN KOMMUNE, TELEMARK

Sommeren 2010 ble seks steinalderlokaliteter på østsiden av Ønnadalen undersøkt. Tre av lokalitetene framstår som spesielt interessante:

LANGANGEN VESTGÅRD 1 (LV1) - FRA CA. 6600 F. KR.

Boplassen ligger 48 moh, og er den eldste som ble undersøkt i 2010. Utgravning fortsetter her i 2011. I 2010 ble det gjort ca. 5000 funn av redskaper og avfall, i hovedsak av flint, men også av andre bergarter og bergkristall. Det ble funnet 15 trinnokser som er runde i tverrsnittet, og mye avfall etter produksjon av slike okser. Andre redskaper er kniver, skrapere og bor. I tillegg ble det funnet biter av brent bein, antakelig avfall fra maltider. Artsbestemmelser vil vise hva dietten besto av.

LANGANGEN VESTGÅRD 3 (LV3) - FRA CA. 4200 F. KR.

Boplassen ligger 12 meter nedenfor Langangen Vestgård 1, og har dermed vært bosatt ca. 2400 år senere. Her ble det gjort ca. 3000 flintfunn. En meget liten del er redskaper som mikroflekker, skrapere, bor og pilspisser. Det ble også funnet en oks som er flattere og mer trekantet i formen enn de eldre oksene. På boplassen ble det påvist kokegrop, som er grop med brent stein som steinalderfolket har kokt mat i.

LANGANGEN VESTGÅRD 5 (LV5) - FRA CA. 4600-3600 F. KR.

Boplassen ligger i en slak skråning fra 36-27 moh., og den har antakelig vært bosatt flere ganger over en lang periode. Til sammen ble det gjort 8000 funn, de fleste fra nederste del av feltet. Her ble det funnet mange pilspisser, og okser med firesidig tverrsnitt, samt et skår av keramikk som antakelig har vært del av et kar. Øverst på lokaliteten ble det funnet redskaper og strukturer som antas å være eldre, omtrent samtidig som funnene fra Langangen Vestgård 3.

Trinnokse fra LV1

Slippeplate fra LV1

Kjerne av bergkristall fra LV1

Tverrpilspiler fra LV5

Tverregget bergartsokse fra LV3

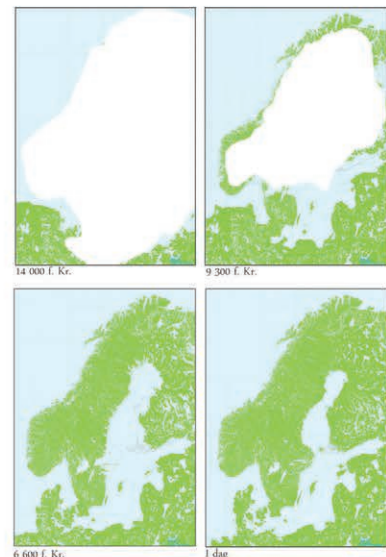
Skrapere fra LV5

Firesidig bergartsokse fra LV5

Keramikkokse fra LV5

STRANDLINJEDATERING

En måte å datere steinalderboplasser på er å se hvor høyt over havet boplassen ligger. Under siste istid presset den store innlandsisen Norge ned og da isen trakk seg tilbake og forsvant for ca 12 000 år siden sto havet enkelte steder 220 meter høyere enn det gjør i dag. Da isen var borte begynte landet å stige igjen. Ved å kartlegge landhevingen blir det utarbeidet kurver som viser hvor høyt havet sto i forskjellige deler av forhistorien.

For mer informasjon:

www.khm.uio.no/prosjekter/vestfoldbanen/

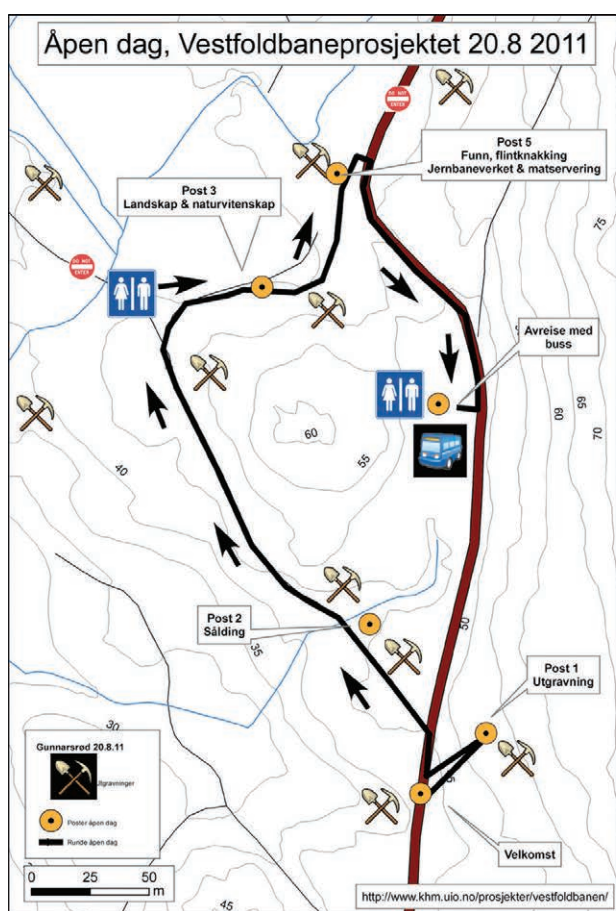
Figur 2.9.3. Fordelt på 10 grupper var om lag 300 skoleelever på besøk på Vestfoldbaneprosjektets utgravninger. På bildene viser Jørgen Bockman og Stine A. Melvold både autentiske funn og replikaer til grupper av elever fra Langangen skole.

Figure 2.9.3. A total of ca. 300 pupils were on guided tours on the project's sites. Replicas and authentic finds were displayed.

var Bjørn Melleby (JBV) og Gaute Reitan (KHM) med i NRK Telemarks ettermiddagssending (radio, P1) fredag 19. august, hvor arrangementet ble presentert.

For lokalbefolkningen i bygda Langangen er nærbutikken Langangen Mat et sentralt møte-sted. I samarbeid med butikkens innehaver, Oddbjørn Lia, ble parkeringsplassen utenfor butikken valgt som oppmøtested for publikum. Her ble folk møtt av representanter fra både Vestfoldbaneprosjektet og Jernbaneverket. For å unngå kaotiske tilstander på småveiene ble det leid inn buss med sjåfør som fraktet publikum i puljer fra Langangen Mat og inn til utgravningsfeltene. På Gunnarsrød fins det flere lokaliteter. Flere av disse ble lagt opp som stasjoner på en runde, og uniformerte feltarkeologer var plassert på disse. På hver stasjon ble det også satt opp illustrerte informasjonskilt med kort tekst om både funn og den enkelte

lokalitetens særtrekk. Publikum fikk innledningsvis grunnleggende informasjon om utgravningenes bakgrunn og arkeologiens arbeidsmetoder, før de ble fortalt om de enkelte lokalitetene videre på rundturen. Underveis på rundturen fikk publikum anledning til å se arkeologene jobbe, og publikum fikk anledning til å være med og sålde allerede ferdig utgravde masser. På én stasjon ble det demonstrert flintknakking, og på en annen var det framsatt bord med autentiske, tidstypiske gjenstander funnet ved utgravningene, sammen med replikaer. På endestasjonen hadde Jernbaneverket en stand med representanter fra sitt prosjekt, som informerte om framdrift og detaljer ved jernbaneutbyggingen. Det lokale idrettslaget bidro med dugnadsarbeid og serverte grillmat og drikke. Om lag 400 besøkende var innom Gunnarsrød på Åpen dag.

Figur 2.9.4. «Åpen dag» på Gunnarsrød ble til gjennom et samarbeid mellom Vestfoldbaneprosjektet, Jernbanelverket, deler av det lokale næringslivet og den lokale idrettsforeningen. På Gunnarsrød ble de besøkende geleidet via utgravningsfeltene med flere poster underveis. Arrangementet ble godt markedsført på forhånd, og om lag 400 mennesker var innom.

Figure 2.9.4. The public was invited to come to the Gunnarsrød area on a Saturday in August 2011. This event was a joint venture between the excavation project, the Norwegian railway service agency and local contributors. Thanks to nice weather, successful planning and marketing, the event was attended by ca. 400 people.

Foredrag

Se figur 2.9.5 på neste side.

Internett: blogg og Facebook

Vestfoldbaneprosjektet har siden oppstarten i felt hatt egne nettsider. På disse nettsidene er både bakgrunnsinformasjon om utgravningene og foreløpige meddelelser fra felt blitt lagt ut, blant annet i en serie kalt «Ukens funn». I 2010 og deler av 2011 var denne populærformidlingen på Internett basert på programvareplattformen *Vortex*. Denne programvaren viste seg raskt å være både upraktisk og tidkrevende å arbeide med. I 2011 deltok Inger M. Eggen på et bloggkurs i regi av Universitetet i Oslo, og det ble opprettet en prosjektblogg på Universitetet i Oslo sin bloggplattform: www.blogg.uio.no/khm/vestfoldbaneprosjektet. Eggen overførte innholdet fra *Vortex*-versjonen av nettsidene til den nye og langt mer brukervennlige bloggen. Det ble også

opprettet lenke til Vestfoldbaneprosjektets bloggside på KHM's nettsider under fanene «Arkeologiske utgravninger – Store arkeologiske prosjekter». Bloggen er blitt brukt til å legge ut populærvitenskapelige tekster om utvalgte resultater og spesielle funn og informasjon om arkeologiens arbeidsmetoder. Selv med en klar populærvitenskapelig profil på bloggen er det blitt lagt vekt på arkeologiens logikk og fagfeltets vitenskapelige kunnskapsproduksjon.

Parallelt med opprettelsen av bloggen opprettet Eggen både en Twitter-konto og en Facebook-side for prosjektet: "Arkeologi langs Vestfoldbanen" (www.facebook.com/vestfoldbaneprosjektet). Nærmere 400 Facebook-brukere «liker» prosjektets Facebook-profil og får dermed meldinger om alle bilder og statusoppdateringer på Vestfoldbaneprosjektets Facebook-side. Facebook er blitt hyppig brukt til formidling av feltlivet, med korte meddelelser om framdrift, resultater og spesielle funn samt

År	Sted	Type	Ansvarlig	Tittel
2010	Mjøndalen skole	Pop.	Reitan	«Arkeologi – fra steinalder til vikingtid»
2010	NAM-konferansen, Bergen	Vit.	Persson	«Arkeologi langs Vestfoldbanen»
2010	UiO/IAKH	Vit.	Persson, Melvold, Eggen	«Arkeologi langs Vestfoldbanen»
2011	Langangen Mat	Pop.	Persson mfl.	«Arkeologi i Eidangerparsellen»
2011	KHM Foredragssalen	Pop.	Persson	«Steinalderfunn langs Vestfoldbanen»
2011	EAA-konferansen, Oslo	Vit.	Persson	«Stone Age sites along a new railway»
2011	NAM-konferansen, Kristiansand	Vit.	Reitan	«Vestfoldbaneprosjektet. Fra 'gråstein' til 'gull', fra alminnelig til spesielt. Populærformidling av et stort steinalderprosjekt»
2012	KHM, Foredragssalen	Vit.	Persson, Glørstad, Reitan	Halvdags «seminar» rettet mot tiltakshaver Jernbaneverkets prosjektgruppe
2012	NAM-konferansen, Oslo	Vit.	Persson	«Vestfoldbanen 2012 – Grenseoverskridende fiskebein og fangstredskaper?»
2012	UiO/IAKH	Vit.	Reitan	«Fra pionerer til bønder – steinalderen på langs gjennom Vestfold og Telemark»
2012	Nettverksmøte	Vit.	Persson	Resultatpresentasjon
2013	NAM-konferansen, Tromsø	Vit.	Persson & Solheim	«Shoreline and radiocarbon dating. Stone Age settlement in the Oslofjord area»
2013	EAA-konferanse, Plzen	Vit.	Persson	«Stone Age archaeology along a new railway. Scale and approaches on lithic scatters and landscapes around the Oslofjord»
2013	Marine Ventures-symposiet, Trondheim	Vit.	Persson & Solheim	«Marine adaptation in the Norwegian Mesolithic – A venture or a safe and secured fjord-living?»
2013	Formidlingsseminar, KHM	Vit.	Reitan	«Vestfoldbaneprosjektet. Formidling av et stort steinalderprosjekt»
2014	KHM, «Steinalder i fokus»	Pop.	Reitan	«Vestfoldbaneprosjektet. 10 000 år på ett brett»

Figur 2.9.5. Oversikt over populærvitenskapelige og vitenskapelige foredrag holdt av prosjektets stab.
Figure 2.9.5. Scientific and popular scientific lectures held by the project staff.

invitasjoner til foredrag og arrangementer. I tillegg er Facebook blitt brukt som en effektiv «innkaster» med korte ingresser og lenker til videre lesning på bloggen. Enkelte oppdateringer har nådd ut til 1000–1200 forskjellige Facebook-brukere, mens én oppdatering hadde en rekkevidde på nær 2800 brukere.

Formidling gjennom mediene

Selv om både Åpen dag, populærvitenskapelige foredrag og omvisninger i felt og lignende når ut til mange, har masseformidling gjennom mediene den

klart største bredden. Det har vært stor medieinteresse for prosjektet, både underveis i felt og i ettertid. Mange henvendelser fra pressen har dessuten bakgrunn i at journalister har fulgt med på Vestfoldbaneprosjektets blogg og Facebook-oppdateringer.

Vestfoldbaneprosjektets kontakt med massemediene kan deles i ulike faser eller trinn. Innledningsvis var det en prioritert oppgave å bygge gode relasjoner til lokalpressen. De første sakene omhandlet gjerne utgravningsprosjektets bakgrunn og målsettinger i forkant. Etter hvert som prosjektet skred fram, besto mediedekningen i større grad av saker

The image shows a screenshot of the 'Arkeologi langs Vestfoldbanen' blog website. The page is titled 'Arkeologi langs Vestfoldbanen' and features several articles. The main article visible is 'Bjørnejegere ved Langangen i steinalderen' by Gaute Røed, dated 17/04/2013. Below it is another article 'Rhyolitt, et vestnorsk råmateriale i Langangen' dated 12/07/2012. There is also a section for 'Flintøkser og traktbeger, men ingen «traktor». Eller...?' dated 13/02/2013. The page includes a search bar, a 'Søk' button, and a 'Kategorier' section with links to 'Om prosjektet', 'En arkeologisk hverdag', 'Fins funn', 'Lokaliteter 2010', 'Lokaliteter 2011', and 'Lokaliteter 2012'. The page also features a 'Søk dette nettstedet:' section with a search bar and a 'Søk' button. The page is filled with text, images of archaeological sites, and artifacts.

Figur 2.9.6. Prosjektets bloggsider på Internett ble opprettet i 2011. Opprettelsen av en Facebook-konto ble brukt som en effektiv «innkaster» med lenker til videre lesning av illustrerte tekster på bloggen.

Figure 2.9.6. The Vestfoldbane project blog website was set up in 2011.

vinklet mot foreløpige tolkninger og arbeidshypoteser i felt. Siden ble kontakten med mediene trappet opp til også å omfatte riksdekkende medier. Blant annet har NRK P2s programserie «Museum» hatt to halvtimelige programmer om Vestfoldbaneprosjektet. I tillegg var Vestfoldbaneprosjektets undersøkelser ved Solum og Vallermyrene base for et av de åtte programmene i tv-serien «Arkeologene» på NRK1. Programmene gikk på tv på søndagskveldene våren 2013. Ifølge TNS Gallups offisielle seertall hadde programmene i tv-serien inntil 673 000 seere. Den siste delen av den trinnvise mediekontakten har omhandlet enkelte av prosjektets resultater og hva disse har å si for forståelsen av steinalderen i

både lokalt og overregionalt perspektiv.

I tillegg til aviser, radio og annet er Vestfoldbaneprosjektet og dets utgravningsresultater også blitt omtalt i flere bøker. Én av bøkene heter *Arkeologene* (Pax/NRK) og ble utgitt i kjølvannet av NRKs tv-serie ved samme navn. Boka er skrevet av KHM-arkeolog Frode Iversen og NRK-journalist Bo Lilledal Andersen. I denne bokas første kapittel, «De første tøffingene», tar deler av historiefortellingen utgangspunkt i Vestfoldbaneprosjektets resultater etter intervjuer med prosjektets feltarkeologer. Vestfoldbaneprosjektets tidligere ansatte feltassistent Jørgen Bøckman er en av fem forfattere som står bak en annen bok, *Norges historie i 25 ting* (Cappelen

Dato	Medium/kanal	Tittel	Sendeflate/nedslagsfelt, tema
4. okt. 2010	NRK nett og tv	«Sjeldne funn i jernbanesporet»	NRK Østafjells + nett
16. okt. 2010	Telemarksavisa (TA)	«9000 år gamle funn i Langangen»	Lokalavis, om Langangen Vestgård 1
Aug. 2010	Jernbanemagasin- net nr. 8/2010	«Høyhastighetslinje på steinaldergrunn»	-
10. mai 2011	NRK P1 radio	-	Lokale nyheter, NRK Telemark
12. mai 2011	Varden	«Arkeologisk kappløp»	Lokalavis, om prosjektet
25. juni 2011	NRK P2 radio	«Langangens steinalder»	«Museum», halvtimes program, riks, nettsak + podkast
29. juni 2011	NRK P1 radio	-	NRK Østafjells + nett, innslag i morgensending lokalt og riks på «Her og nå»
1. juli 2011	Varden	«Norges eldste jordbruksboplass?»	Lokalavis, om Gunnarsrød 5
15. juli 2011	Varden	«Fant krukker som er nær 2500 år gamle»	Lokalavis, om Herregårdsbekken
16. aug. 2011	Lokalavisen Grenland	«Tidenes største utgraving»	Lokalavis, om prosjektet
19. aug. 2011	NRK P1 radio	-	Innslag om Åpen dag
21. aug. 2011	Varden	«Høyhastighetslinje på steinaldergrunn»	Lokalavis nettversjon, om Åpen dag
21. aug. 2011	Telemarksavisa	«Høyhastighetslinje på steinaldergrunn»	Lokalavis nettversjon, om Åpen dag
22. aug. 2011	Østlands-Posten	«Finkjemmer distriktet vårt»	Lokalavis, om Åpen dag
8. sept. 2011	Varden	«Aldri sett eldre øks»	Lokalavis, om Sundaasen 1
2012	Jernbaneverket- folder	«Arkeologi»	Om JBVs forpliktelser i infobrosjyre om utbygningene, m/prosjektets gjenstandsbilder av replikaer
2. juli 2012	NRK P1 radio	«Dette var en steinalderboplass»	NRK Østafjells, om oppstart av tredje feltesong + nett
22. aug. 2012	Varden	«9000 år gamle bein»	Lokalavis, om Prestemoen 1
31. aug. 2012	Varden	«Gjør stein om til TV-gull»	Om opptak til NRKs tv-serie «Arkeologene»
13. sept. 2012	NRK P1 radio	-	Morgensending, NRK Telemark
6. okt. 2012	NRK P2 radio	«Med knakkesteiner i verktøykassa»	«Museum», halvtimes program, riks, nettsak + podkast
5. jan. 2013	Varden	«Tørket støv av fallos»	Lokalavis, om fallosstein innlevert til prosjektets arkeologer
14. apr. 2013	NRK1 tv	«Arkeologene»	Riks, 40 min. program i tv-serie på 8 programmer, hvorav 1 med Vestfoldbaneprosjektet som «base»
Nov. 2013	Varden	«Historisk bondefunn i Bamble»	Lokalavis, om jordbruksspor i pollenanalyse
30. jan. 2014	Varden	«Åpner "Hard Rock Trasé"»	Lokalavis, om utstillingsåpning

Figur 2.9.7. Oversikt over mediedekning av Vestfoldbaneprosjektet.

Figure 2.9.7. Mass media coverage of the Vestfoldbane project.

UTGRAVINGSLEDER: Inger Margrete Eggem er utgravningsleder på Herregårdsbekken.

ALLE FOTO: LARS MARTIN

Fant krukker som er nær 2.500 år gamle

Tre graver har den siste tiden blitt gravd ut på Herregårdsbekken. Funnene beskriver av arkeologer som spesielle.

Der Eggem. Det vil si at de er mellom 2.000 og 2.500 år gamle. Spesielt keramikkråkene, eller urnene, ble brukt til å ha kremerte personer i. Etter kremeringen gravde de ned kråkene med asken, men ofte har arkeologene funnet rester av urnene.

Settes på museum Etter at utgravningene er ferdige, tar arkeologene med seg funnene sine inn til Oslo. Der skal de konserveres og forskes på. Det er kulturhistorisk museum som skal ha funnene, men det er det som de ska på Tolmark som er utgravningsleder på Herregårdsbekken.

Verden

onsdag 22. august 2012

14 millioner til nye ror

SKIEN Vann- og kloakkledningene i Skien er i dårlig stand og administrasjonen tidligere hadde foreslått å bygge nytt. Teknisk seksjon (TOS) gikk tirsdag enstemmig inn for å tilleggsbevillige seks millioner til vann og elleve millioner til kloakk.

Ulovlige boliger i låve

SKIEN Det er innrettet to leiligheter i en driftbygning på et gårdsbruk sentralt i Skien. Dette er et klart brudd på byggetillatelsen. Teknisk seksjon vil ha saken opp til diskusjon tirsdag. De valgte å sende den tilbake til administrasjonen, for å få utleiet nærmere borte fra skap, stoff og utstyr som kan gi og en eventuell dispensasjon.

Kjør på E134

TOKKE/KVITESED De neste månedene vil fire veiarbeidsprosjekter på E134 mellom Brunkeberg og Haukelipå påsatt samtidig. Det drives veiarbeid på broene Vinje, Rusk og Leilid og i tillegg i Vinjeveien. Det vil bli ferretvinger og jernveilinger på skilene. 30. november skal alt arbeid være ferdig.

SPENNENDE FUNN: Camilla Jacobsen (tv.), John Åsbjørn Hauvein og Lotte Egelund har funnet flere tusen beinfragmenter etter steinalderfolks måltider. De aller fleste er trolig fra fisk og noe fra sjøfugl.

9000 år gamle bein

Ryggvirvler og biter av redskaper gravet fram på Eidanger i sommer kan være de eldste beina som er funnet i Norge.

centimeter lange fragmenter av bein som arkeologene mener er brukt til lyter, et fiskeoppfang med gaffel i enden. Lyter er vel bekjent fra steinalderen i Danmark, men i Norge er det gjort veldig få funn. Her i distriktene Eidanger og Herregårdsbekken må det ha vært ideelt å bruke lyter til å spidde fisk med den høye sandstasjonen, sier Persson.

kan ha vært en kystboplass på mange hundre kvadrattmeter er foretatt ved. Utgravningsområdet er fullt av bein. Arkeologer fra Universitetet i Oslo fortalte i NRK Østfold alle utgravningsmaterier som NRK Østfold fikk sett. Utgravningsleder Inger Margrete Eggem følger med.

RYGGVIRVLER: Breite fiskebein funnet i juni. FOTO: PER PERSSON

BEIN: Lyterstypen som ligner net på Eidanger. FOTO: WILHELM

I midten av september iak

over perioder helt merke for

Lokalnytt

Arrangement på skolen?

Det ønsker vi å skrive om. Tips oss på tlf: 02320/lokaltidningen@nordkapp.no

Steinalderen i Grenland

Den store arkeologiske undersøkelsen som nå foregår i Eidanger gjør at mange store kunnskapshull om steinalderen kan fylles med betydelig sikker kunnskap. Aldri tidligere har en så omfattende utgraving med hensyn på steinalder vært gjort på Østlandet, og funnene arkeologene fra Kulturhistorisk museum gjør er i tusenvis. Til lørdag er det «Åpen dag» for publikum i Langangen.

Ikke noe sted i landet er så mange boplasser fra hele steinalderen, vi ser på til sammen omkring 8000 år gamle 12000 - 4000 år for å si, samlet på et lite område.

Denne i funn vi graver opp av jorda, spær Retan, og pleier seg til nye funn han vet ligger under terra.

Spennende internasjonalt

Forventningene til utgravingene er ikke bare store i Norge, men også internasjonalt, spesielt i Sverige og Danmark, forteller utgravningsleder Gaute Retan fra Universitetet i Oslo.

Uttak

De mange boplassene gir mulighet til å belyse et par viktige temaer spennende. Når det gjelder hør? Når ble i med jordbruk som basis? Hvilke prosesser kan disse være, og hvordan kan vi se

Arkeologene fra Kulturhistorisk museum utfører en av Norges største arkeologiske utgravninger på steinalder som allerede har gitt mange svar på kunnskapshull. Fra venstre Benedicte Aam, Stein Farstadvoll, Joachim Åstrand, utgravningsleder Gaute Retan, Jo Simonsen, F. Stokke og Ragnarita Berggaard ved en boplass i steinalderen i Langangen/Eidanger.

Kunnskap i hullene

I dag er det arkeologer som danner arbeidslaget, og funn blir gjort hele tiden. Jost spur opp i tenner og skler og vider. Fram av mulige dukker det opp nye biter av vår gamle historie, og etter at postoppsettet blir som sammen og analysert, så gir det ny kunnskap om våre forfedres arbeidsmetoder, nye metoder, nye produksjonsmetoder og små svar på spørsmål som til nå har vært skrevet med store usikkerheter.

Ypperlig bosted

Plutselig finner det et utrykkelokke. Det betyr at det er et bosted som alle har. Arkeologene samler og analyserer, og der dukker det opp en veldig utvirket skilingskjøpe. Her, Steinalderfolket kunne gjøre hva og sel i i ferdene, fiske, malte, fange fugler og samle opp. Med den

midle Eidangerkysten, med myr og skog og stange, fiske, og det er utvirket med å ha tilhold. Derfor er det riktige med boplasser langs kysten, med kun disse som står i fare for å bli ubruket ved jordbrensingslagene skal undersøkes.

Kom og se og lært

Denne skal ha «Åpen Dag» lørdag 22. august, hos skole? Folk kan møte opp på Langangen Ma, hvor det blir litt omvisning. Publikum blir så kjent med bna inn til utgravingen på Gumarrod, og her kan de se hvordan arkeologene jobber, og hva som er funnet og hvordan gjensidene egentlig har vært gjennom lagene som vi har med. Vi vil demonstrere knekking av flint, sliping av oks og folk vil selv kunne bidra til gjennom å prøve å grave ut gjensidene. Til slut vil også Jordbrensverket fortelle om jordbrensingslaget og den delen av prosjektet, sier Gaute Retan til slutt, som håper at riktig mange vil komme og delta på Åpen Dag til lørdag.

Derne blir en flott mulighet til å se den del av en stor utgraving.

Gjør stein om til TV-gull

OPPTAK: Arkeolog og programleder Frode Iversen, programleder Anne Hjeltnes, arkeolog og utgravningsleder i programmet, Gaute Retan, kameramann Harald Inderhaug fra NRK Østfold og lydtekniker og lydredaktør, Per Persson, er på stedet i Vestfold og utgravningsleder, Frode Iversen, er på stedet i Østfold.

NRK viser gammelt materiale i sin nye storsettning på TV-skjermen.

NRK viser gammelt materiale i sin nye storsettning på TV-skjermen. Dette er en storsettning som viser de gamle beinene som er funnet i Norge. Arkeologene har funnet mange interessante gjenstander som kan hjelpe oss å forstå livet til våre forfedre.

Fant øks

Arkeologene har blant annet funnet en øks i utgravingene ved Østre Bjørnevolden. Dette er et viktig funn som viser at menneskene i steinalderen hadde utviklet seg og hadde fått tilgang til nye verktøyer.

Sommerparadis

Ved Østre Bjørnevolden er det nemlig funnet en steinalderboposting. Dette er et viktig funn som viser at menneskene i steinalderen hadde utviklet seg og hadde fått tilgang til nye verktøyer.

for 7.000 år siden, fortalte hun. Også steinaldermennesken rasteplasser på grensen mellom Tolmark og Vestfold skal vises i programmet. Det rasteid de første steinaldermenneskene brukte er eldre steinalder, som var her så tidlig som det gikk an å oppholde seg i Norge, sier Retan. Andre utgravinger som er på gang er i Østfold. Arkeologene har funnet et stort antall steinalderboplasser i Østfold og i Vestfold og utgravingene vil vise oss et bilde av livet til våre forfedre.

Figur 2.9.8. Faksimiler med ulike avisomtaler av prosjektet og dets resultater underveis. Figure 2.9.8. Examples of newspaper coverage of the project.

Figur 2.9.9. T.v.: Lotte Eigeland og Gaute Reitan intervjujes av Øyvind Arntsen til et av to halvtimelange programmer om prosjektet i radioprogramserien «Museum» på NRK P2. T.h.: I forbindelse med opptak til tv-serien «Arkeologene» på NRK1 var NRK på besøk på Vallermyrene 1. På bildet snakker Gaute Reitan med programlederne Arne Hjeltnes og Frode Iversen.

Figure 2.9.9. The Vestfoldbane project was covered by both radio programs (left) and a TV series about archaeology on NRK, the Norwegian Broadcasting Corporation (right).

Figur 2.9.10. Vestfoldbaneprosjektets resultater er allerede omtalt i flere populærvitenskapelige bøker: Arkeologene: Nytt lys på fortidens gåter og Norges historie i 25 ting er to av dem.

Figure 2.9.10. Results from the Vestfoldbane project have already been mentioned in a few books published by others.

År	Anledning	Ansvarlig	Tittel
2010	MESO-konferansen, Santander, Spania	Persson mfl.	«Stone Age sites along a new railway»
2010	NAM-konferansen, Bergen	Melvold mfl.	«Steinalder langs Vestfoldbanen»
2011	NAM-konferansen, Kristiansand	Reitan mfl.	«Tidligneolitikum rundt Oslofjorden»
2011	NAM-konferansen, Kristiansand	Eggen mfl.	«Graver ved en korsvei»
2011	NAM-konferansen, Kristiansand	Carrasco & Fossum mfl.	«Stedfast i mesolitikum?»
2011	EAA-konferansen, Oslo	Eggen	«Graves at a crossroads»
2011	EAA-konferansen, Oslo	Melvold mfl.	«Transformation towards more sedentary life along the shores of the Oslo Fjord during the Stone Age»
2011	EAA-konferansen, Oslo	Reitan mfl.	«The Early Neolithic around the Oslofjord»
2012	NAM-konferansen, Oslo	Fossum, Eigeland & Eggen	«Wanted»
2012	NAM-konferansen, Oslo	Eigeland, Fossum & Eggen	«ET av mange spørsmål»
2012	NAM-konferansen, Oslo	Persson	«Prestemoen – Norges eldste bein?»
2013	Marine Ventures-symposiet, Trondheim	Persson & Solheim	«Shoreline and radiocarbon dating. Stone Age settlement in the Oslofjord area»

Figur 2.9.11. Postere som har presentert Vestfoldbaneprosjektet på ulike fagkonferanser.

Figure 2.9.11. Posters presented at various national and international scientific archaeological conferences.

Damm). I denne tar fortellingen om eldre steinalder utgangspunkt i en av de mange trinnøksene fra Langangen Vestgård 1. I skrivende stund er også et nytt trebindsverk om Telemarks historie på vei i trykken. I bind 1 presenteres etableringen av jordbruket i fylket med støtte i Vestfoldbaneprosjektets undersøkelser. Denne delen er skrevet av arkeolog Eirin Holberg.

VESTFOLDBANEPROSJEKTETS VITENSKAPELIGE FORMIDLING

Også den vitenskapelige formidlingen av prosjektet og dets resultater omfatter flere ulike formidlingskanaler, blant annet foredrag og postere presentert på seminarer og nasjonale og internasjonale fagkonferanser (fig. 2.9.5 og fig. 2.9.11). På denne måten har vi underveis forsøkt å skape en bevissthet om utgravningsprosjektet og dets forestående resultater i det øvrige fagmiljøet, både innenlands og utenlands. I figur 2.9.5 er prosjektstabens vitenskapelige og populærvitenskapelige foredrag presentert.

I tillegg har forskere ved Christian-Albrechts-Universität (CAU) i Kiel holdt foredrag for arkeologer ved KHM. Ett av foredragene ble holdt av Magda Wieckowska og omhandlet resultater fra pollenanalytiske undersøkelser gjennomført i Skogstjern i Bamble, et samarbeid mellom CAUs forskere og Vestfoldbaneprosjektet. Et annet foredrag ble holdt av Wiebke Kirleis og Walter Dörfler og presenterte CAUs forskningsresultater omkring jordbruk og landskapsutnyttelse i Nord-Europa i traktbegeffasen.

Sentralt i Vestfoldbaneprosjektets vitenskapelige formidling står ulike skriftlige arbeider. Relativt grundige, foreløpige meddelelser av resultatene fra de ulike utgravningsobjektene i de respektive gravesesongene foreligger i prosjektets tre årsrapporter. Det samme gjelder tre publiserte artikler i *Nicolay arkeologisk tidsskrift* (nr. 114/2011, nr. 117/2012 og nr. 120/2013). Den viktigste vitenskapelige formidlingen er likevel prosjektets vitenskapelige rapporter, som nevnt innledningsvis. Disse rapportene

Arkeologi langs Vestfoldbanen

Tidligneolitikum rundt Oslofjorden

Gaute Reitan i samarbeid med Inger M. Eggen, Lotte Carrasco og Guro Fossum, Kulturhistorisk museum

Tidligneolittiske boplasser i Tiemsås. Gamlest og mest i bruk.

Den tidligste arkeologiske funnet er et knokk fra en bjørstang. Dette knokken er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette knokken er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette knokken er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Gunnarværet 50. Landeneid boplass fra 7k, ca 3700 Kr. (ca 4900 BP).

Landeneid boplass er en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Långegren Vestfold 5. Strandbunnet boplass fra 7k, ca 3800-3700 Kr. (ca 5000 BP).

Strandbunnet boplass er en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Långegren Vestfold 6. Keramikkbrende 7k-lokaltid, ca 3600 Kr. (ca 4800 BP).

Keramikkbrende 7k-lokaltid er en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

<http://www.khm.uio.no/prosjekter/vestfoldbanen/>

Arkeologi langs Vestfoldbanen

Graver ved en korsvei?

Inger M. Eggen i samarbeid med Per Persson, Steine Melvold, Steinar Kristensen, Gaute Reitan, Lotte Carrasco og Guro Fossum, Kulturhistorisk museum.

Utgravingstetnet

Utgravingstetnet er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Flatevækket område

Flatevækket område er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Hulvei

Hulvei er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Gravhaug

Gravhaug er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Huleveiene

Huleveiene er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Neste korsvei

Neste korsvei er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Mellelagt grav

Mellelagt grav er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Grav med greft og med helle i midten

Grav med greft og med helle i midten er et område som er utgravede ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

<http://www.khm.uio.no/prosjekter/vestfoldbanen/>

Mysteriet, Spenningen, Eventyret.

Steinen... som startet alt.

ET

AV MANGE SPØRSMÅL

ET er en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette boplassen er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

<http://www.khm.uio.no/prosjekter/vestfoldbanen/>

WANTED

Verdifulle gjenstander som er funnet ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

REWARD

Verdifulle gjenstander som er funnet ved en korsvei. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås. Dette området er funnet ved en av de tidligste boplassene i Tiemsås.

Figur 2.9.12. Noen av posterne som har deltatt på NAM-konferansen. Figure 2.9.12. Selection of posters that have been presented at NAM, the annual Norwegian archaeological conference.

omfatter tre ulike bind. De tre bindene er tematisk og kronologisk oppdelt. I dette bind 1 presenteres lokaliteter med funn fra tidligmesolitikum til og med overgangen mellommesolitikum–seinmesolitikum, ca. 8800–6100 f.Kr. / 9500–7300 BP. I bind 2 presenteres de 21 resterende av KHM Vestfoldbaneprosjektets undersøkte lokaliteter. De 21 lokalitetene spenner vidt kronologisk, fra overgangen mellommesolitikum–seinmesolitikum gjennom seinmesolitikum og tidligneolitikum, det vil si ca. 6600–3400 f.Kr. / 7600–4700 BP. I tillegg kommer fire lokaliteter med tyngdepunkt i seinneolitikum / eldre bronsealder og eldre jernalder samt funn fra middelalder i myra på Gunnarsrød. Blant disse yngre lokalitetene fins både gravfelt, hulveisystemer, gårdsbosetningsspor og spor etter tidlig jordbruk. I bind 3 vil resultater fra ulike naturvitenskapelige undersøkelser presenteres.

Store, forvaltningsinitierte utgravningsprosjekter som Vestfoldbaneprosjektet genererer store mengder nytt kildemateriale. Vestfoldbaneprosjektet er bare ett av flere større utgravningsprosjekter langs kysten på vestsiden av Oslofjorden: De viktigste av disse er særlig E18 Brunlanes-prosjektets undersøkelser av flere lokaliteter fra tidligmesolitikum i 2007–2008 (Jakslund 2012a, 2012b, 2013) og E18 Bommestad–Sky-prosjektets utgravninger av en rekke lokaliteter fra mellommesolitikum (Solheim og Damlien 2013). I tillegg kommer de pågående utgravningene av et stort antall lokaliteter, primært fra ulike deler av mesolitikum, langs den nye traséen for E18 mellom Rugtvedt og Dørdal i Bamble. Til sammen utgjør disse prosjektene et stort antall undersøkte lokaliteter innenfor et begrenset geografisk område. Undersøkelsene er gjennomført med om lag de samme arkeologiske utgravningsmetodene, og materialet er i stor grad katalogisert på samme måte. Dette øker sammenlignbarheten ved materiale fra ulike prosjekter. Det store kronologiske spennet i dette datamaterialet legger til rette for mer detaljerte drøftinger av flere aspekter og vinklinger som ikke har fått så stor plass i de respektive lokalitetspresentasjonene. Kildematerialet fra Vestfoldbaneprosjektet og de øvrige forvaltningsundersøkelsene gir gode muligheter for både synkron og diakron analyse, eksempelvis analyser av råstoff, teknologi, kronologi, eksternt og intern boplassorganisering og erverv. De mange lokalitetene kan studeres i et lokalt perspektiv, men kan også anvendes komparativt i videre, overregionale geografiske perspektiver. Data fra Vestfoldbaneprosjektets utgravninger må betraktes som svært velegnet for videre studier på både master-, doktorgrads- og

postdoktorgradsnivå. Eksempelvis er Vestfoldbaneprosjektets Langangen Vestgård 3 og Langangen Vestgård 5 allerede trukket inn i Steinar Solheims doktoravhandling (2012). De to lokalitetene inngår i Solheims drøfting av henholdsvis kjeøfyfasen og det østnorske, tidligneolittiske pilspsismaterialet. Materiale fra Gunnarsrød 7 og 8, Prestemoen 1, Sundaasen 1 og Langangen Vestgård 1 er tatt med i en typologisk-kronologisk diskusjon omkring mikrolitter i mellommesolittisk tid i en *Viking*-artikkel skrevet av Anja Mansrud (2013a).

UTSTILLING VED KHM: «HARD ROCK TRASÉ – EN REISE GJENNOM STEINALDERENS LANDSKAP»

Ved siden av formidling gjennom lokalpressen i Eidanger var opprinnelig en utstilling også planlagt som del av tilbakeføringen av kunnskap til lokalmiljøet. Det ble opprettet kontakt med Telemark Museum, og de fikk overlevert en idéskisse. Telemark Museums nybygg DuVerden Sjøfartsmuseum og vitensenter i Porsgrunn sentrum ble foreslått som velegnet utstillingslokale. I mangel av konkret respons fra Telemark Museum ble det isteden besluttet å satse på en utstilling i Kulturhistorisk museums egne lokaler. Utstillingsarbeid i etterkant av et utgravningsprosjekt ved KHM er ikke vanlig, og heller ikke en del av prosjektets budsjett. I samarbeid med Anja Mansrud, formidlingsansvarlig ved E18 Bommestad–Sky-prosjektet, ble det likevel utformet en søknad om midler til utforming av en utstilling. En søknad om midler fra Den kulturelle skolesekken ble også utformet sammen med Utstillings- og publikumsseksjonen ved Kulturhistorisk museum. Begge søknadene ble innvilget penger.

Begge prosjektene har gjennomført undersøkelser langs traséene for store infrastrukturelle utbygginger langs Sørlandskysten. Sammen representerer prosjektene et stort antall lokaliteter, som spenner over nesten hele steinalderen fra istidens slutt. I konseptskissen for utstillingen understrekes det at KHMs omfattende, forvaltningsinitierte utgravningsvirksomhet i svært liten grad synliggjøres i utstillingssammenheng. Utstillingen med hovedtittelen «Hard Rock Trasé» skulle være forskningsbasert, og dermed få fram koblingen mellom forvaltning, forskning og formidling. Gjennom en innovativ bruk av form og uttrykk skulle utstillingen nå både voksne og barn. Utstillingen ble åpnet primo februar 2014, kombinert med en rekke foredrag av vitenskapelig og populærvitenskapelig form, seminarer og flintknakkekurs for både arkeologer og publikum. Utstillingen har også inngått som en

Utgitt år	Publikasjon	Tittel, bidrag	Forfatter(e)	Sider
2011	Vestfoldbaneprosjektet, Årsrapport 2010	«Vestfoldbaneprosjektet. Arkeologiske undersøkelser i Porsgrunn kommune, Telemark fylke»	Persson (red.)	72
2011	Is Tidende (UiO/KHM)	«Livet på kysten av Sør-Norge i Ötzis tid»	Persson & Reitan	3
2011	Nicolay arkeologisk tidsskrift nr. 114	«I Egil Mikkelsens fotspor – steinalderundersøkelser langs en ny jernbane»	Eggen, Melvold, Persson & Reitan	12
2012	Nicolay arkeologisk tidsskrift nr. 117	«Nytt fra steinalderen ved Langangsfjorden»	Reitan, Persson, Melvold, Fossum & Eggen	15
2012	Vestfoldbaneprosjektet, Årsrapport 2011	«Vestfoldbaneprosjektet. Arkeologiske undersøkelser i Porsgrunn kommune, Telemark fylke»	Persson (red.)	112
2013	Publikasjonen fra MESO-konferansen i Santander, Spania, 2010	«Stone Age sites along a new railway»	Persson, Melvold & Reitan	?
2013	Vestfoldbaneprosjektet, Årsrapport 2012	«Vestfoldbaneprosjektet. Arkeologiske undersøkelser i Porsgrunn kommune, Telemark fylke og Larvik kommune, Vestfold fylke»	Persson (red.)	55
2013	Nicolay arkeologisk tidsskrift nr. 120	«Sista fältsesongen med Vestfoldbaneprosjektet»	Persson, Reitan, Fossum, Eigeland & Eggen	11

Figur 2.9.13. Oversikt over publikasjoner av prosjektets resultater underveis. De vitenskapelige sluttpublikasjonene i tre bind er ikke med i tabellen.

Figure 2.9.13. Overview of papers and books published by the project staff. The project's official scientific reports (three books) are not included in the table.

pilot i KHM's nye utstillingsplan og i prosjektet «Forskning i fellesskap» med flere større, planlagte utstillinger på alle landsdelsmuseene fra 2015.

EVALUERING AV STRATEGI OG GJENNOMFØRING AV FORMIDLINGEN

Selv om formidling er en del av budsjettet for feltundersøkelsene, kommer formidlingen i tillegg til oppgavene knyttet til selve den vitenskapelige utgravningsvirksomheten. En slik form for merarbeid kan oppleves som en tilleggsbelastning. Formidling tar tid og krever forberedelser for med ønsket virkning å nå de riktige målgruppene. Samtidig er ikke formidling faglig meritterende, og dermed ikke omgitt av samme faglige status som publiserte artikler i tellekantpoenggivende fagtidsskrifter (Gjerpe 2008b:150). I forvaltningsmessig og museologisk sammenheng er likevel formidling en essensiell oppgave.

I forbindelse med både mellomstore og store, langvarige utgravningsprosjekter er arkeologenes

virksomhet i felt merkbar og lett synlig i det aktuelle nærmiljøet. I dette ligger en potensiell konflikt. I enkelte grunneieres og tiltakshaveres øyne er det statlige kulturminnevernet gjerne en kostbar, unødvendig tidkrevende, byråkratisk og Oslo-sentrert virksomhet. Denne oppfattelsen er utbredt og har gjerne utspring i en blanding av myter, rykter og enkelte delvis feilaktige, konfliktfokuserende framstillinger av arkeologi i mediene. En nokså vanlig oppfatning er det også at det arkeologiske fagmiljøet først overbeviser lokalmiljøet om at visse kulturminner i et gitt område er nasjonalt viktige informasjonskilder, for så å grave dem ut. Så snart funnene, de lokale «skattene», er oppe av bakken, haster arkeologene tilbake til Oslo, hvor oldsakene stues vekk i museets kjellermagasiner og forblir utilgjengelige for allmennheten. I en slik sammenheng kan populærformidling rettet mot publikum i lokalmiljøet være en effektiv brobygger for å imøtekomme eventuell skepsis på en konstruktiv måte. Vellykket formidling og tilbakeføring av kunnskap til

Figur 2.9.14. Utstillingen «Hard Rock Trase – en reise gjennom steinalderens landskap» kom til gjennom et samarbeid med E18 Bommestad-Sky-prosjektet. Utstillingen på Historisk museum åpnet i februar 2014, og omfattet en kombinasjon av foto, kart, video og tekst, samt replikaer og autentiske funn fra de to utgravningsprosjektene. I tillegg ga utstillingen et innblikk i feltarkeologiens arbeidshverdag. Utstillingen ble omtalt over en dobbeltside i lokalavisen Varden.

Figure 2.9.14. The exhibition called «Hard Rock Track – a journey through a Stone Age landscape» was put up in cooperation with the E18 Bommestad-Sky project, and opened in February 2014.

lokalmiljøet kan slik bidra til å legitimere hele den arkeologiske utgravningsvirksomheten (Andreassen 2006:10).

I all formidling til besøkende, både organiserte grupper og andre, ble det lagt særlig vekt på enkelte punkter: Publikum skulle gis en innledende redegjørelse for bakgrunnen for den arkeologiske utgravningsvirksomheten og om (steinalder)arkeologiens arbeidsmetoder og systematiske kunnskapsproduksjon: Hva kan vi finne ut gjennom studier av kildene vi framskaffer ved utgravningene? Nivået på denne folkeopplysningen ble forsøkt tilpasset den aktuelle målgruppen best mulig. I dette var det viktig å finne en riktig balanse mellom framstillingen av steinalderen som noe fremmed på den ene siden og referanser som publikum kunne relatere seg til, på den andre. Det ble også

lagt vekt på at forvaltningsinstitusjonene innenfor kulturminnevernet gjerne vil høre om publikums egne funn, og at meddelelser om, og overlevering av, oldsaker ikke medfører kostnader eller byrder for finner eller grunneier. Åpen dag var et samarbeid mellom Jernbaneverket, Vestfoldbaneprosjektet og lokalbefolkningen. Vestfoldbaneprosjektets feltarkeologer fikk tilbud om å skrive en særskilt arbeidskontrakt for denne lørdagen, og svært mange var villige til å delta. Takket være god markedsføring av arrangementet i kombinasjon med fint vær var Åpen dag et vellykket arrangement med godt besøk til tross for logistikkutfordringene. Etter tilbakemeldingene fra publikum å dømme var alle de investerte ressursene verdt det. En stor takk skal rettes til både Jernbaneverkets ansatte og de lokale kreftene med kjøpmann Oddbjørn Lia i spissen, for

alle praktiske bidrag til gjennomføringen av arrangementet.

De samme poengene gikk også igjen i kontakten med mediene. Det ble lagt vekt på å holde god kontakt med utvalgte redaksjoner, både lokalt og på riksmidienivå. I kontakten med journalister var det i tillegg viktig å unngå konfliktfokuserede vinklinger. Utgravningenes kostnadsrammer var bevisst et ikke-tema, og en framstilling av arkeologi som en ureflektert *Indiana Jones*-inspirert jakt etter «skatter» fra forhistorien skulle også unngås. Det ble lagt vekt på å få fram ett eller få, konkrete poeng i hver sak (jf. Gjerpe 2006). Erfaringsvis er det en fordel selv å henvende seg til pressen med slike poeng, heller enn å få en tilfeldig henvendelse. På den måten blir formidlingen mer målrettet, og premissene ble slik styrt av prosjektets arkeologer selv. Det ble konsekvent bedt om å få tekster oversendt til gjennomlesning for å unngå faktafeil eller feilsitering. For dekning i riksmidlene, blant annet NRK P2s radio-programserie «Museum» og NRKs tv-serie «Arkeologene», ble det drevet regelrett lobbyvirksomhet. En viss faglig integritet er alltid vesentlig i populærvitenskapelig formidling (Glørstad 2004a:199), men også dette er en balansegang. Arkeologi i seg selv er ikke nødvendigvis attraktivt lesestoff utenom agurktiden i lokalpressen; man må ha ny kunnskap å komme med. Det bør understrekes at lokale bidrag (les: funn/lokaliteter m.m.) kan bidra til økt forståelse av en arkeologisk periode eller en bestemt forhistorisk utvikling i et videre perspektiv. På den måten øker stoffets leseverdighet i lokalpressen. Faglig integritet kan imidlertid lett brikke over i nølende, hypotetiserende og forbeholdpregede presentasjoner. Så lenge logikken og et faglig forankret grunnlag er til stede, kan det være tjenlig å framstå som selvsikker og bastant for å nå ut med resultatene i stor bredde (Arntsen 2006).

Omvisninger i felt når ikke ut til et særlig bredt publikum, selv om omvisninger og Åpen dag sannsynligvis har gitt folk et bedre og mer nyansert bilde av hva arkeologi egentlig er. Blant annet ble

sammenhengen mellom arkeologisk metode og kunnskapsproduksjon tydeliggjort. Helt lokalt har derfor disse formene for formidling vært viktige i seg selv. Formidling i massemediene har, naturlig nok, et langt større nedslagsfelt og potensielt større appell. Formidlingen på Internett kan sies å være en mellomting. Vestfoldbaneprosjektet har opplevd en tett sammenheng mellom blogg-/Facebook-oppdateringer og henvendelser fra pressen. Interessen for Vestfoldbaneprosjektets resultater er blitt opprettholdt via denne internettformidlingen, og prosjektet er blitt kontaktet av pressen over et år etter at utgravningene var avsluttet. Det er sannsynligvis i etterkant av feltundersøkelsene at den beste formen for formidling kan drives (Gjerpe 2006:26–27; Glørstad 2004a:199–200). Det er også i etterkant, med bedre overblikk og med støtte i naturvitenskapelige analyseresultater, at den faglige integriteten er lettest å opprettholde.

2.9. CONVEYANCE OF THE ARCHAEOLOGICAL RESULTS

The conveyance of the results from the Vestfoldbane excavation project has been diverse. Based on the assumed great scientific potential of the excavation results, a conveyance strategy was made. The conveyance of the project results comprises the publishing of scientific articles and books, but also conference posters and lectures oriented towards fellow archaeologists. The popular scientific conveyance had a somewhat different and even wider approach. This includes web-based conveyance and the setting up of project Facebook and Twitter profiles, a blog website with illustrated texts as well as guided tours on the excavation sites, distribution of information folders and, not least, mass communication through an extensive contact with the media. This chapter presents the conveyance strategy in detail, including an assessment of the experiences that were made.